

УДК 94(410)

Шевченко І. О.

**ДІЯЛЬНІСТЬ
БЕНДЖАМІНА ДІЗРАЕЛІ
ПО ЗАХИСТУ ПРАВ ЄВРЕЇВ**

Стаття присвячена аналізу діяльності Бенджаміна Дізраелі відносно захисту прав євреїв. Визначено основні кроки, які робив Дізраелі для того, щоб євреям було надано широкий спектр прав. Окрему увагу було приділено висвітленню відношення у політичній спільноті Англії до євреїв.

Ключові слова: *антисемітизм, права, релігія, Бенджамін Дізраелі*

Постановка проблеми. Англія періоду ХІХ століття була несприятливим для євреїв середовищем. Для євреїв були усі шляхи, які вели б до реалізації себе в суспільстві, до досягнень власних цілей кар'єрного характеру. Ущільнювати права євреїв в Англії почали ще з 1066 року, особливо після Норманського завоювання. Саме після цієї події почалася надзвичайно жорстка дискримінація євреїв, через що вони були вимушені мігрувати з Англії. Євреї повернулися до Сполученого Королівства за участю Олівера Кромвеля в 1655 році. Євреї регулярно піддавалися дискримінації та приниженням, які то зростали, то спадали протягом століть, поступово скорочуючись унаслідок комерційних, економічних внесків євреїв в історію країни.

Власне, Великобританія була однією з тих країн, де були певні обмеження релігійного характеру при отриманні посад та титулів. У кінці ХІХ століття ідея надання широких прав євреям набуває певної популярності і серед англійських

політиків. Зокрема, такий рух за права євреїв почав Бенджамін Дізраелі.

Дізраелі – людина, яка п'ять разів намагалася потрапити до парламенту, проте у більшості своїй його поразки були спричинені тим, що він походив з давнього єврейського роду. В той же час, його дільняність є прикладом особистої міжності, адже висловлюючи непопулярні думки, в тому числі, на захист єврейського населення країни, Дізраелі ризикував втратити усі титули та посади, до яких йшов так довго.

Метою статті є дослідження діяльності Бенджаміна Дізраелі по захисту прав євреїв.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Фундаментом для цього дослідження стала праця французького дослідника Андре Моруа «Життя Дізраелі», а також праця російського історика Міжуєва Павла Григоровича «Політична історія Англії XIX століття». Додатково були вивчені праці М. П. Азейнштат, В. Г. Трухановського, Д. Р. Гріна. Окрім того, було проаналізовано деякі дані з сайту електронної єврейської енциклопедії

Виклад основного матеріалу. Родовід Бенджаміна Дізраелі сягає корінням в давній єврейський рід. Під кінець XV століття представники його роду змушені були тікати з Іспанії до Венеції, рятуючись від переслідувань за національною ознакою. У 1748 році остаточним місцем свого проживання сім'я обрала Англію. Саме в цій країні дід Бенджаміна став успішним підприємцем, залишивши своїм нащадкам хороший спадок. Батько Бенджаміна – Ісаак, присвятив все своє життя улюбленій справі, ставши відомим істориком і письменником, в 1849 – 1851 роках вийшло в світ зібрання його творів [1; 2].

В цілому, англійське суспільство тієї пори не можна назвати суспільством, що було толерантним до євреїв, і Бенджаміну ще не один раз доведеться зіткнутися з

дискримінацією і упередженнями на свій рахунок на ґрунті нетерпимості до його єврейської національності. Варто зауважити, що батьки, з огляду на тотальну дискримінацію євреїв, вирішили хрестити Бенджаміна у тринадцять років. Особливо дискримінуючий характер по відношенню до євреїв у політичному середовищі, Дізраелі почне відчувати під час політичних дебатів. Майже в кожному політичному спорі з Дізраелі, його опонент намагався виставити у поганому світлі походження Дізраелі.

Перший крок Дізраелі до захисту прав євреїв було зроблено у 1847 році, коли Бенджамін публікує роман «Танкред» [8; 9]. Тут він поставив у центр проблему церкви в Англії, проблему примирення християнства та іудаїзму, відродження церкви як сили, що буде «працювати» на прогрес Англії. Багато хто з його колег вважали, що публікувати цей роман було великою помилкою для Бенджаміна і після такого кроку на його нещодавно початій кар'єрі можна ставити хрест, але, звичайно, серед єврейських общин Бенджамін здобув ще більше поваги, ніж було до цього. «Танкред» в контексті тієї епохи був дивною, сміливою і доволі необережною, з огляду на кар'єру, книгою. Вона багатьох обурила. Наприклад, Томас Карлейль, авторитетний літературний діяч Англії XIX століття, агресивно виразився щодо такого роману та наголошував на нестерпності «жидівської балаканини» Дізраелі та закликав до розправи над Бенджаміном [6; 8].

Наступний крок було зроблено на одному із засідань палати громад в 1847 році. Дізраелі отримав змогу розповісти про свої релігійні погляди та теорії. Бенджамін встав на захист Лайонела Нейтана Ротшильда, який пройшов в парламент за результатами виборів, але отримав заборону на відвідування засідань палати громад, поки не поклянеться як депутат істинною вірою

християнина, адже того вимагала Конституція. Дізраелі висунув вимогу прибрати формулювання щодо християнської клятви з текста клятви депутатів. На його думку, це унеможлиблювало вхід у політику і закривало можливості вплинути на життя в країні для євреїв. Дізраелі звернув увагу на те, що постійно пам'ятаючи про історію і віру, євреї за своєю суттю – один з найбільш консервативних народів, і піддавати його гонінням з боку партії консерваторів було нелогічним кроком [2; 8]. Також він наголосив на тому, що політичні діячі відкрито демонструють вибірковість Конституції Англії: «Кожен англієць, що народився в Англії, має право на всі переваги конституції». Закінчуючи свою промову, Дізраелі сказав: «Я не можу засідати в палаті, якщо залишиться неясність щодо моїх думок з цього приводу або їх ігнорування. Які б не були наслідки, я не можу голосувати за те, що не відповідає моїм релігійним та людським принципам» [8, с. 202; 3, с. 639]. Це було дуже сміливим і, з погляду на кар'єру, ризиковим висловлюванням, якому не знайдеться рівних у політичній історії Англії. Звісно, одразу після промови більшість з колег, присутніх на засіданні, не висловили відкрито підтримку словам Дізраелі, окрім близького товариша Джорджа Бентінка. Лише Джон Рассел (32-й прем'єр міністр Великобританії), що був лібералом, пошепки сказав однопартійцям, що сиділи поруч: «Яка мужність має бути у вождя партії, щоб захищати теорії, від яких товариші його приходять в жах» [3, с. 643; 8, с. 203 – 207]. Варто зауважити, що на той момент Дізраелі вважали неофіційним лідером партії, коли юридично лідером був Джордж Бентінок. Такі дії з боку Бенджаміна дійсно призвели до немалоого розхитування політичного авторитету і його, і Джорджа Бентінка. Бентінка давно перестали цікавити справи партії, а ця подія лише прискорила складання з себе повноважень лідера

партії. Зі зникненням Бентінка Дізраелі втрачав свою найміцнішу опору. Коли заговорили про вибір нового лідера, називали кілька імен, проте Бенджаміна Дізраелі ніхто не згадав [5, с. 230; 8]. Після певної дискусії з цього приводу, зачинателем якої був Дізраелі, парламентарі провели збори і вирішили запросити Ротшильда в палату громад і запропонувати скласти присягу у формі, яка відповідає його віросповіданню.

У написаній в 1852 році біографії лорда Бентінка – політичного діяча Англії, Дізраелі відводить окрему главу проблемам єврейства, взаєминам іудаїзму і християнства, що розглядаються автором як дві стадії однієї і тієї ж релігії, які в майбутньому повинні злитися в єдину [5; 7]. Думка про те, що християнство не самостійна релігія, а вища стадія розвитку іудаїзму, і що в силу цього рано чи пізно всі євреї приймуть християнство, взагалі володіла Дізраелі протягом усього його життя. Але переконання його не були послідовні, тому що він одночасно стверджував, що євреї були і залишаються духовною елітою людства, а християни, фактично сповідують ту ж релігію, але лише «неповну її частину». Про це ж, на думку Дізраелі, говорить той факт, що, незважаючи на всі переслідування, єврейський народ продовжує існувати, а єврейська переконаність у своїй історичній винятковості – результат багатовікових гонінь. І, тим не менш, він був щиро переконаний, що в міру розвитку людства іудаїзм піде в минуле і залишиться, можливо, лише як якась форма анахронізму.

Висновки. Для політичної історії Англії Бенджамін Дізраелі є першою людиною, що досягла успіху в політиці попри єврейське походження, яке не сприймався англійською публікою. Потрібно зауважити, що Бенджамін Дізраелі відкрито заявляв про те, що він схвалює першість єврейського

віросповідання над іншими та вважає його «чистим» віросповіданням, яке збереглося таким, яким і створювалося, без всяких «домішок». Займати таку позицію ніхто не ризикував, проте, дякуючи неординарності Дізраелі, англійські політики отримали змогу зрозуміти, що в Англії доволі велика частина електорату – євреї і, стаючи на їх захист, можна цей електорат використати для власних цілей. З того часу, в англійському парламенті почалися доволі палкі дискусії щодо прав євреїв, та в результаті євреям було надано широкий спектр прав.

Список використаної літератури:

1. Айзенштат М. П., Гелла Т. Н. Английские партии и колониальная империя Великобритании в XIX в. М.: ИВИ РАН. 217 с.
2. Айзенштат М. П. Власть и обещство в Англии, 1750 – 1850. М.: Москва. Институт общей истории, 2009. 14 с.
3. Грин Д. Р. История Англии и английского народа. Москва. Институт общей истории, 2018. 896 с.
4. Електронна єврейська енциклопедія / Офіційний сайт електронної єврейської енциклопедії. URL: <https://eleven.co.il/jews-in-world/politics/11429/>
5. Левин Г. Р. Очерки истории Англии., Москва: Издательство министерства просвещения, 1959. 352 с.
6. Маколей Т. Б. История Англии. Санкт-Петербург: Тіблен, 282 с.
7. Мортон А. Л. История Англии. Москва: Иностранная литература, 1950. 465 с.
8. Моруа А. Жизнь Дизраэлли. Москва. Изд-во полит.лит-ры, 1991. 274 с.
9. Трухановский В. Г. Бенджамин Дизраэли, или История одной невероятной карьеры / Институт всеобщей истории РАН. М.: Наука, 1993. 368 с.

Shevchenko I. O. – student of the Faculty of International Relations, Political Science, and Sociology of the Odessa I. I. Mechnikov National University.

Benjamin Disraeli's Activities in Defense of the Rights of the Jews

The article analyzes the activities of Benjamin Disraeli regarding the protection of the rights of Jews. The main steps that Disraeli took to ensure that Jews were granted a wide range of rights were identified. Particular attention was paid to the attitude of the English political community towards Jews.

Key words: anti-semitism, rights, religion, Benjamin Disraeli

**Рекомендовано до друку
к. і. н., доцентом Шевчуком М. А.**

Стаття надійшла 05.05.2022